

**ბამოცანები არჩილ მეფის მხატვრულ - სააზროვნო
სისტემაში და მათი საღვთისმეტყველო ბაზრება
(ლექსი „ამიციანად სათარგმანებელი“)**

არჩილის შემოქმედების კვლევა საღვთისმეტყველო, მითოლოგიური და ლიტერატურული ტრადიციების გათვალისწინებას მოითხოვს. არჩილის შემოქმედებაში თავმოყრილია თავისი ეპოქის სულიერ-ინტელექტუალური მონაპოვარი. მისი თითოეული ნააზრვეი ნასაზრდოებია ქრისტიანული მსოფლმხედველობით. მეფე-პოეტის მხატვრულ სამყაროში უმთავრესია უფლის ხატება, რომლის ესთეტიკური სახე ყოველ სიმბოლოში ვლინდება.

არჩილის სააზროვნო სისტემაში მთელი სისრულით აისახა ე. წ. „აღორძინების“ ხანის მწერლობის მხატვრულ-შემოქმედებითი საკითხები. მეფე-პოეტს კალამი ბამოცანებშიც მოუსინჯავს და შეუქმნია ანბანთქების ტიპის ლექსი: „ამიციანად სათარგმანებელი“, რომელიც ზედმიწევნით მიჰყვება ქრისტიანულ მსოფლადქმას. ლექსში ერთდროულად წარმონდგება მითოსური, რელიგიური, ზნეობრივი და მხატვრულ-ესთეტიკური პლასტები სულიერი მოთხოვნებისა და ტრადიციების გათვალისწინებით.

„არსი ყოველთა დამაარსი, სხვა უარსო არსად არი,
არასი ხამს შედარება, არს ყოველს ნივთთა არ-სადარი,
არ არიან უიმისოდ არ ღრუბელი, არ სა დარი,
ა, ნებაა მის-მიერი, განგვეშოროს არსად არი“ (1).

არჩილი აქ **უფალს** გულისხმობს. ლექსის პირველსავე სტრიქონებში სასულიერო მწერლობაში დამკვიდრებული კრძალულება მოჩანს. ავტორი ეპითეტთა ნაირფერ ფორმებს მიმართავს უფლის ხატების შესამკობად.

შემდეგი სტროფით არჩილი პოეტურად ქარგავს ბიბლიურ შესაქმისეული **სახელდების** პროცესს: „და ყოველი, რომელი უწოდა მათ ადამ სახელები ყოველთა საცხოვართა ყოველთა მფრინველთა ცისათა და ყოველთა მჭვეცთა ქუეყანისათა“ (შეს. 2, 20). სწორედ ბიბლიური სახელდება არის საფუძველი ყოველი არსებულის სახელის წოდებისა, რაც არჩილს მხედველობიდან არ გამორჩენია:

„არს ერთი რამე ასეთი, ვინ ახსნით, არის სახელი,
არა ვარგა რა უმისოდ ქალაქ, სოფლები, სახელი,
არ მეფე, არა გლახაკი, არ ბრძენი, არა სახელი.

ამას ვინ ახსნის, იცოდეთ, ეს არის ყოველთა სახელი“ (2).

სახელდების საღვთისმეტყველო – ფილოსოფიურ არსს განმარტავენ არისტოტელე (არისტოტელი, 1944: 21), წმინდა მამები, იოანე პეტრიწი (პეტრიწი, 1937: 225), რომელთა განმარტების მიხედვით, სახელი ყოველი არსის შინაგანი სამყაროს გამოხატვაა.

სახელდების ქრისტიანულ სიმბოლიკაზე ვრცლად საუბრობს ნესტან სულაგა წიგნში: „ვეფხისტყაოსანი“ – მეტაფორა, სიმბოლო, ალუზია, ენიგმა“, რომლის მიხედვითაც: „სახელდება ყოველი არსის შინაგანი ბუნების სულიერ-ინტელექტუალური სამყაროს გამოხატვის და შეცნობის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალებაა“ (სულაგა, 2009: 8).

ქრისტეს სახის სრულყოფილად წარმოჩენას არჩილი რამდენიმე გამოცანას უთმობს. ზოგან ცხოველთა და ფრინველთა სიმბოლიკას გვთავაზობს, რომელთა ქვეტექსტის მიღმა უთუოდ ქრისტე იგულისხმება:

„ბუნებითა ვინ კაც იყო, სრული ცოდვა არ იცოდა,
ბიწოვნება ვერ შეეხო, არას ცოდვით არ იცოდა“ (3);

„კაცით ერთით ყოველს კაცს ზედა, თქვით, სიკვდილი რით
შემოხდა?

კეთილ-ყოფა ბოროტის წილ ან ცხოვრება ვისგან მოხდა?

კვლავ კაცთაგან უხილავი ზენათ ხილვად ვინ გარდმოხდა?

კარგ-კაცურად ვინ ვერ სთარგმნით, შეკვება გიხმსთ,
ქუდის მოხდა“ (22)

ყველაზე მეტად ქრისტეს სახეს, სიმბოლურ-ალუზიურ ჭრილში წარმოაჩენს მეთორმეტე სტროფი:

„ვინ ნახა დვინო, წნეხილი ტევანი ეგოს რა ტევნად?

ვინმცა ან ცათა შემცველი კეცისა ჭურსა დატევნად?“ (12).

ძველ აღთქმაში ვაზს რამდენიმე მნიშვნელობა ჰქონდა: „ხე ცხოვრებისა“, ვაზი ნიშანი იყო იმისა, რომ ებრაელებმა აღთქმულ მიწას მიადწიეს. იგი მიჩნეული იყო ბუნების სიუხვის, სიძლიერისა და სილამაზის ერთ-ერთ სიმბოლოდ: „არამედ ოდეს უჩუენო მშვიდობა, ვენაკჳმან მისცეს ნაყოფი მისი, და ქუეყანამან მოსცეს ნაშრომნი თჳსნი...“ (ზაქ. 8, 12); „და განისუენებდეს კაცადი ქუეშე ვენაკჳსა თჳსსა, და კაცადი ქუეშე კერძო ღელვისა თჳსისა და არა იყოს მაშინებელი, რამეთუ პირი უფ-

ლისა ყოვლისა მპყრობელისა იტყოდა ამათ“ (მიქ. 4, 4). ახალ აღთქმაში ვენახი ქრისტეს ერთ-ერთი სიმბოლოა: „მე ვარ ვენახი ჭეშმარიტი და მამად ჩემი მოქმედ არს“ (იოანე 15, 1). ასეთივე მნიშვნელობით დამკვიდრდა ვენახი სასულიერო პოეზიაშიც: „და მათ ვენახი ცხოვრებისად ჯუარს გაცუეს“ (მინჩხი, 1987: 273), – მიმართავს იოანე მინჩხი მაცხოვარს.

ქრისტიანული ღვთისმეტყველების თვალსაზრისით, ღმერთი უხილავია. ადამიანს ხორციელი თვალით არ ძალუძს მისი ხილვა, მაგრამ შეუძლია შეიმეცნოს იგი სულიერი, უხილავი თვალით, რისთვისაც მას, უპირველეს ყოვლისა, რწმენა ესაჭიროება. ღვთის შესადგებლობების დაუსაზღვრელობაზე მითითებისას აკაკი ბაქრაძე აღნიშნავს: „ღმერთს აქვს უნარი, როცა მოისურვებს, ადამიანს ეჩვენოს, ე.ი. უხილავი ხილული გახდეს. ქრისტიანული მოძღვრების თანახმად, უხილავმა ღმერთმა წმიდა მარიამის წიაღში შეისხა ხორცი და ქრისტეს სახით, ადამიანმა დაინახა უფალი... რაკი ღვთისმშობლის მეშვეობით გახდა უხილავი ღმერთი ხილული, ამიტომ ძველი აღთქმის ყველა სიმბოლო, რომელიც ადამიანის წინაშე ღმერთის გამოცხადებას გვაუწყებს, გულისხმობს წმიდა მარიამს, მისი ალეგორიაა“ (ბაქრაძე, 1990: 74).

ვენახი ორიგინალური ეპითეტით გამშვენებული წარმოგვიდგება წმ. ანდრია კრიტელის საკითხავში „შობისათვის ღმერთისმშობელისა“: „ვენახი რქაშუენიერი ანნადსაგან აღმოსცენდა და ტევანი სიტკბოებისად აღყუავიღნა“ (კრიტელი, 1986: 121). „რქაშუენიერი ვენახი“ – მარიამი სიტკბოების ტევანის ანუ ქრისტეს გამომღებია.

ქრისტეს ერთ-ერთი სახელად თეოლოგიაში ტევანიც არის ცნობილი, რასაც ასევე ბიბლიური საფუძველი ეძებნება: „მოისთულეთ ტევანნი იგი ვენახისა მის ქვეყნისა, რამეთუ დამწიფებულ არს ყურძენი იგი მისი“ (გამოცხ. 15, 18).

ღექსში გადმოცემული გამოცანები საღვთო ჭეშმარიტების მატარებელია და შესაბამის შთაგონებასაც აღძრავს მსმენელში. შთაგონება კი ამაღლებულ შეგრძნებას ბადებს. ადამიანის გონება დროებით წყდება მიწიერს და უმაღლეს ფასეულობათა თანაზიარი ხდება. ღექსში განსაკუთრებული სიმბოლური დატვირთვა ბიბლიურ სახე-სიმბოლოებს ენიჭება, რაც მკითხველს შეახსენებს საუკუნეების წინათ აღსრულებულ კონკრეტულ მოვლენებს, რომელსაც სათანადო საღვთისმეტყველო შინაარსი აქვს.

უფლის სისაესე, ყოვლისმომცველობა მთელი სისრულით მხოლოდ ქალწული მარიამის წიაღმა დაიტია. არჩილმა რამდენიმე სიტყვით გადმოსცა ის, რასაც ღვთისმეტყველმა მამებმა საგანგებო ნაშრომები მიუძღვნეს.

„ბრძანეთ ცხენით ცად ვინ ახდა, ქვეყანასა სულ ელია, ბევრი მღვდლობდა ღვთივ-შეენიერ, არა მღვდლობდა

სულ ელია

ბრძენთა ადვილ მისახდომი, ეს უნდ იყოს სულელი-ა?

ბრიყვი, ვეჭვობ, ვერ მიხვდება, ან ვინ არის სულელია“ (4).

ძნელი მისახვედრი არ არის, რომ არჩილ მეფე აქ ელია წინასწარმეტყველს გულისხმობს და გვთავაზობს მის შესახებ მოკლე ისტორიას. ელიას ჰყავდა მოწაფე ელისე, რომელიც მოწმე იყო ელია თეზბიტელის მიერ აღსრულებული უამრავი სასწაულისა. ერთხელ მდინარე იორდანეს ტალღებს ელიამ თავის ხალენი (მოსასხამი) დაჰკრა, მდინარე ორად გააპო და ორივენი დაუბრკოლებლად გადავიდნენ მეორე ნაპირას. სწორედ იქ აიტაცა უფალმა ელია ზეცას ცეცხლოვანი ეტლით, ხოლო მისი ხალენი ელისეს დაეცა, რაც, სიმბოლურად მასზე წინასწარმეტყველების ნიჭის გარდამოსვლას ნიშნავდა. საეკლესიო გადმოცემით, ეს ხალენი საქართველოში, სვეტიცხოვლის ტაძარშია დაფლული. მეორედ მოსვლის წინ ანტიქრისტეს სამხილებლად ენოქთან ერთად უნდა მოვიდეს ელია და ხორციელი სიკვდილი დაითმინოს (გამოცხ. 11, 2-9).

არჩილი ელია წინასწარმეტყველს შემთხვევით არ ახსენებს. როგორც ნესტან სულავა განმარტავს: „საქართველოში ინახებოდა ელიას ხალენი, რომელიც უფლის კვართის ჩვენში დავანების წინასახედ მოიაზრება“ (სულავა, 2008: 121).

მეფე-პოეტი რამდენიმე გამოცანას უთმობს სამოთხიდან გამოძევების ისტორიას, რომელთა ფონზე იშლება ადამისა და ევას ცდუნება გველის მიერ:

„გესლ-მკბენელი ერსა დიდსა სასიკვდიინედ ჰკებენდა

მწარეთ;

გველის სახე, რვალით ქმნილი, ძელს დამსჭუადეს

მოსახმარეთ;

განიკურნის, ვინც შეხედის, ან ვინ წარველის შორით

გარეთ,

გულს გაავლებთ, უნდა ახსნათ, თორ სხვა ვინმე

მოიხმარეთ“ (6).

„ერთმან უფროთმან მცურავმან ქვეყანა ააშენაო,

ეს იქნა მიზეზ მაშინ, რაც სიკვდილს გადარჩა შენაო“ (10).

გველი არის მაცდური, უფლის მტერი და პირველი ადამიანების დაცემის მონაწილე. იგი განასახიერებს ბოროტ ძალებს, რაც ადამიანმა უნდა დათრგუნოს საკუთარ თავში.

ბიბლიის თანახმად, ღმერთმა ადამი და ევა დაამკვიდრა სამოთხეში. მათ უბოძა თავისუფალი ნება. გველის ცდუნებით მათ იგემეს ვაშლი, რომელიც გახდა მიზეზი პირველცოდვისა. ადამიანმა დაკარგა სამოთხე და პირველსახე, თუმცა ამით საფუძველი ჩაეყარა კაცობრიობის გამრავლებას. არჩილი დიდი სიზუსტით აღწერს შესაქმისეულ ამ ეპიზოდს:

„ეს მიბრძანეთ: ვინ მწირობდა? ამბრეს სამს კაცს ვინ
ისტუმრებს?

ერთი მარტო ცოლ-ქმრიანი თუ ვინ დახვდენ მყისი
სტუმრებს?

ერთი მირბის ზვარაკისდა, ერთი პირს ხსნის მაღის
ტუმრებს,

ერთად ჭამეს, აწ მიბრძანეთ: ერთი ორთა სად ისტუმრებს?“ (9).

მეფე-პოეტი თავს უყრის მეტად საგულისხმო ცნობებს ცხოველთა და ფრინველთა შესახებ, რომელთა ახსნა ქრისტიანულ მეტაფორულ-სიმბოლურ ასპექტებს შეიცავს.

„ყდა არა აქვს, ქსელს თვითონ სთავს, ბადესა ჰქსოვს
სანადიროს,

ყოველდღე ამას შეექცევა, უნდა რამ მოინადიროს;

ყმა არა ჰყავს, ამას სჯერა, შეეყრება მას ნადი როს.

ყრმებრ ჩვილებრივ ვინ ვერ ახსნათ, თავი მან გაინადიროს“ (55).

ამ სტროფით არჩილი გვთავაზობს ობობის შესახებ სიმბოლურ გამოცანას. **ობობა** სიხარბის სიმბოლოა. ხარბი ადამიანი ღარიბ კაცს გამოსწოვს ყოველივეს, რაც აბადია. სულ-ხან-საბას განმარტების მიხედვით: „დედაზარდალი, ბაბაჭუა“ (ორბელიანი, 1991: 214). ქრისტიანულ სიმბოლიკაში იგი სატანას განასახიერებს, რადგან ავსუელი ობობის ქსელის მსგავსად აგებს მახეებს ადამიანთა საცდუნებლად.

„ძალად სჯობს მთვრალსა სპილოსა, კვლავ ასე
დადაეღლები:სა:

ძალ-უსუსურსა ქალს-ქალწულს მივა და დამონდებისა,

ძუძუთა ცხვირსა ჩაუდებს, ძალთაგან დასუსტებისა.

ძმანი ახსნიან თუ დანი საქებრად დაიდებისა“ (65).

ძალზედ საყურადღებოა „ამიცანა“, რომელიც წარმოაჩენს მარტორქის სიმბოლიკას. წმინდა ბასილი დიდი მარტორქის

სიმბოლოს შემდეგნაირად განმარტავს: „მონადირეთა ვერ შეიპყრან იგი ქალწული წმიდად მიიყვანიან და დაუსჯან მას და იგი მივიდის და შთაუჭდის უბეთა მის ქალწულისათა. ქალწულმან მან განატვის მკეცი იგი და განმზადებულად მოიყვანის შესაკრებელსა შარავანდედისასა“ (შატბერდის კრებული, 1979: 187).

მითის მიხედვით, **მარტორქა** პატარა, მაგრამ ველური და ძალზედ მოხერხებული ცხოველია. მონადირეს მარტორქის დასაჭერად მისი საცხოვრებელი ადგილის მიდამოებში ქალწული უნდა მიეყვანა და იქ მარტო დაეტოვებინა. ცხოველი მყისვე გრძნობდა ქალწულის უბიწოებას, მიირბენდა მასთან, კალთაში თავს ჩაუდებდა და იძინებდა. სწორედ ამ დროს იჭერდა მონადირე.

ქრისტიანულ სიმბოლიკაში ეს ლეგენდა მარიამ ღვთისმშობლის ხარებისა და ქრისტეს ხორცშეხსნის აღგვორიანა. ძველი აღთქმის მიხედვით, მარტორქა ძალაუფლების და ძლიერების სიმბოლოა. „ვითარცა ანგელოზთა და ძალთა ცისათა ვერ შეძლეს შეპყრობად იგი, „ყოველთა ყოველითა“, ვიდრემდე მოვიდა საშოდ მარიამის ქალწულისა, ღმრთისმშობელისა „და სიტყუად იგი ჳორციელ იქმნა და დაემკვიდრა ჩუენ თანა“ (შატბერდის კრებული, 1979: 187). მარტორქის სიმბოლიკით არჩილი ცდილობს კიდევ ერთხელ ქრისტეს სახის სრულყოფილად წარმოჩენას.

„უსუსურნი რამ ფრინველნი ფრთეთ არათი შეიღებენ,
უბრძანებლად სიბრძნით მრავალს სურნელს თვისად
შეიღებენ,

უტკბოს ყოველთა სანოვაგეთ შემზადებენ, მოგვიღებენ,
უფალნი და ხელმწიფენი მას სიცოცხლედ მიიღებენ“ (47).

ესაა **ფუტკარი**. სულხან-საბას მიხედვით: „თაფლის ბუხი“ (ორბელიანი, 1993: 205). იგი შრომისმოყვარეობის და წესრიგის სიმბოლოა. ქრისტიანული სიმბოლიკის მიხედვით, სკა რელიგიური თემების სიმბოლოა. წმ. ამბროსი ეკლესიას სკას ადარებს, ხოლო ქრისტიანს ფუტკარს, რომელიც მუდამ თავისი სკის ერთგულია.

„ლეკეს დასვამს ერთი მხეცი რამ, სამ დღე უსულო იდება,
ლოკას დაუწყებს მშობელი, ხმა მისი არ იდიდება;
ლომი რა ყურსა ჩაჰყვირებს, მყის აღდგეს, ღვთისა დიდება!
ღმობიერებ გიხმსთ თარგმანი, ამისი გამოკიდება“ (25).

ლეგენდის თანახმად, **ლომის** ბოკვერი მკვდარი იბადება, მაგრამ სამი დღის შემდეგ, როდესაც მშობელი სულს შეუბრავს, ბოკვერი ცოცხლდება. ქრისტიანობის გარიჟრაჟზე ეს ლეგენდა იესო ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომასთან ასოცირდებოდა. ქართულ ჰიმნოგრაფიაში ხშირად გვხვდება მაცხოვრის სახის წარმოჩენა ლომის სიმბოლოთი: „დამბადებელსა მღვიძარეთასა, ვითარცა ლომსა, სძინავს სამარესა“ (მინჩხი, 1987: 283).

როგორც ნ. სულავა განმარტავს: „ლომი მითოსური, ფოლკლორული, რელიგიური, ლიტერატურული და სახვითი ხელოვნების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ესთეტიკური სიმბოლოა. იგი სიძლიერის, სიმტკიცის, შემართების გამომხატველია, თუმცა მასში დადებითთან ერთად თავმოყრილია უარყოფითი თვისებებიც: სიზვიადე, ამპარტავნება, ძალაუფლებისაკენ ღტოლვა, რის გამოც ლომი მითოპოეტურ სააზროვნო სისტემაში ორმაგი მხატვრულ-ესთეტიკური ფუნქციითაა აღჭურვილი“ (სულავა, 2009: 140).

ეზეკიელი თავის წინასწარმეტყველებაში ახსენებს ოთხ ცხოველს, რომელთაგან ერთ-ერთი ლომია: „და მის შიგნიდან გამდოვიდნენ მსგავსნი ოთხი ცხოველისა... შესახედაობა მათი სახისა: სახე ადამიანისა და სახე ლომისა ოთხივეს ჰქონდა მარჯვნივ და სახე ხარისა – ოთხივეს მარცხნივ; და სახე არწივისა ჰქონდა ოთხივეს“ (ეზეკ. 1, 5-10). ლომი წმინდა მარკოზის სიმბოლო და განუყრელი ატრიბუტია.

ლომის შინაგანი ბუნება დაახასიათა წმ. ბასილი კესარიელმა თავის ეგზეგეტიკურ თხზულებაში „მჯეცთათვის“, სადაც ლომის ქრისტიანულ სიმბოლიკას შემდეგნაირად განმარტავს: „რაჟამს შვნის ძუმან ლომმან ლეკუნი, მკუდარნი სხნის, და ზინ და სცაენ ლეკუთა მათ, ვიდრე მოსღვადმდე მამისა და დღესა მესამესა, ჰბერის შუბლსა და აღადგინნის ლეკუნი იგი. ეგრეცა ყოვლის მპყრობელმან ღმერთმან, მამამან ყოველთამან აღადგინა მკუდრეთით დღესა მესამესა ძმ იგი პირმშოდ, ყოველთა დაბადებულთად, უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე“ (მატბერდის კრებული, 1979: 176).

„პირუტყვია, ცეცხლსა განვლის, ვით გრიღს წყალსა, დაუწველად, პოვნა მისი ძნელი არის, კლდეთ იყოფის თუ აწ ველად; პირში ხელსა ვერ ჩაუყოფ, მაშ, დაგრჩება მოუწველად. პირმეტყველად არ ჩაგაგდებ, ვინცა ახსნი ამას ძნელად“ (36).

სიმბოლოთა ენციკლოპედიის მიხედვით: „სალამანდრა, სულხან-საბას განმარტებით: „ვასილისკო, ბასილისკო, ბასილისკონი. ესე არს თვალთ მაკედინებელი მჭეცი გესლიანი“ (სულხან-საბა, 1991: 257). საყოველთაო რწმენის თანახმად, სალამანდრა ცეცხლში იბადება, ცეცხლშივე ცხოვრობდა და, საჭიროების შემთხვევაში, მისი ჩაქრობაც შეეძლო. ამ თვისებების გამო, საბოლოოდ სალამანდრა მეხანძრეთა სიმბოლოდ იქცა“ (აბზიანიძე... 2007: 28).

„სალამანდრა სიმბოლოურად ჭეშმარიტ მორწმუნესაც განასახიერებდა, რომელიც ეწინააღმდეგება ცდუნების ცეცხლს“ (აბზიანიძე... 2007: 28). „ასპიტსა და ვასილისკოსსა ზედა ხუდოდი. და დასთრგუნო შენ ლომი და ვეშაპი“ (ფსალ. 90, 13). როგორც ჩანს, არჩილთან სალამანდრა, სწორედ ამ სიმბოლოური დატვირთვითაა გამოყენებული.

„ზრდის ანაგებად სხვადასხვა მართვეთა ვისას ვინაო? ზე ჰაერს ფრინავს, თუ ცურავს, ქვემძრომია თუ მფშეინაო; ზედა მიწვენით ვინ აღზრდის, ველარ წაიყვანს შინაო. ზეპირ მიბრძანე, მთარგმნელო: რას ხველი, რასა ქშინაო?“ (15).

არჩილი გეთავაზობს ფრინველის განმარტებას, რომელიც სხვის ბარტყებს ზრდის. ესაა **კაკაბი**. წმ. ბასილი კესარიელის „მჭკეტათვის“ განმარტავს: „სხუსა კუერცხთა აცხოზნ და მართუენი გამოიკადნის. რამეთუ უცხონი კუერცხნი მოიპარნის და თუსა ბუდედ მიიხუნის და შეაცხუნის და მართუენი გამოიკადნის და ვერ დაუთმიან მართუეთა მათ“ (მატბერდის კრებული, 1979: 185).

კაკბის დამახასიათებელ ქცევებს აღწერს ბიბლია: „ვმა-ყო კაკაბმან, შეიკრიბნა, რომელნი არა შენა. მყოფელმან სიმდიდრესა მისსა არა განკითხვით, განზოგებასა დღეთა მისთასა დაუტეონ იგი და უკანასკნელთა შინა მისთა იყოს უცნობელ“ (იერ. 17, 11). ე. ი. არჩილი ახასიათებს უღვთო ადამიანს, რომელიც იხვეჭს ქონებას, თუმცა ეს ქონება დროებითია და ცხოვრების შუა პერიოდში გამოეცლება ხელიდან.

„რა არის გვარი, არა შობს, არც ოდენ გარდაშენდება? რა სხვა სხვას გვარსა მიუდგეს, მით იშვას, მით

მოშენდება;

როს დაიბადოს, მაშინცა მამა არ დაუშვენდება,

რაზომ პატივი მივაპყრათ, ზურგი არ შეუსვენდება“ (41).

ესაა **ჯორი**, რომელიც ცხენისა და ვირის ნაჯვარია. ჯორის შესახებ წმინდა წერილი მოგვითხრობს: „ნუ იყოფით ვი-

თარცა ცხენი და ჯორი, რომელთა თანა არა არს გულისხმა; ჭიმიტა და აღვრიტა უქცინე დაწუნი მათნი, რომელნი შენ არა მიგეახლენეს“ (ფსალმ. 31, 9).

სადღოთ წერილის საუკეთესოდ მცოდნე არჩილი ჯორის სიმბოლიკას შემთხვევით არ იყენებს, მასში ბრიყვ ადამიანს გულისხმობს.

აგრეთვე ახსენებს სახარებისეულ **ბალაამის ვირს**, რომელიც ადამიანური ენით ამეტყველდა და ამხილა ბალაამი, რადგან ბალაამმა უმოწყალოდ ცემა დაუწყო ვირს, რომელიც ანგელოზის ხილვით იყო შეჩერებული: „და იხილა ვირმან მან ანგელოზი იგი ღმრთისა მდგომარე გზასა ზედა და მახული ჳდილი ჳელსა შინა მისსა და მიიქცია ვირმან მან გზისაგან და ვიდოდა ველსა და სცა ვირსა მას კუერთხითა მოქცევად იგი გზად“ (რიცხ. 22, 23); „და განულო ღმერთმან პირი მას ვირსა და ჰრქუა ბალაამს: რად გიყავ შენ, რამეთუ მეც მე? ესე სამეზის ყო“ (რიცხ. 22, 28).

„ჯორმან ნახა ზეციერი კაცი, მაგრამ ხმას ვერ გასცემს,
ჯაბზად დადგა, ა-ცა-თროლოდა, ყროყინით სწყევს, ვინ
მას გასცემს;
ჯდა ვინ ზედა, გაუკვირდა, არგანითა მედგრად მას სცემს.
ჯავრმან იპყრა ურჩებისმან, თუ შინ მივა, სხვას კაცს
მისცემს“ (74).

ვირი თავმდაბლობის, ზომიერების, მოთმინების, სიმშვიდის და მორჩილების სიმბოლოა. არჩილი ბალაამის ვირის ხსენებით ცდილობს სიმბოლოურად დაანახოს მკითხველს, რომ ყველაზე წყნარმა ცხოველმაც კი შეიცნო უფალი, ადამიანებს კი უფრო მეტი მორჩილება მოეთხოვებათ. ვირით შევიდა იესო ქრისტე იერუსალიმში: „და ჰრქუა მათ: წარვედით დაბასა მაგას, რომელ არს წინაშე თქვენსა, და მეყსეულად ჰპოოთ ვირი დაბმული და კიცჳ მის თანა; აჰსენით და მომგუარეთ მე იგი“ (მათე 21, 2).

არჩილის მრავალმხრივ საგულისხმო და საინტერესო მხატვრულ სისტემაში ძველი და ახალი აღთქმის სახე-სიმბოლოებს და ბიბლიურ პერსონაჟებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებათ. უფრო მეტიც, ამ სახე-სიმბოლოთა გააზრების გარეშე წარმოუდგენელია მისი შემოქმედების მხატვრულ სახეთა სიღრმისეული ანალიზი.

„ჭრელის კაბისა ცმისათვის ვინანი შურსა მალევედეს?
ჭას ვინ ჩაავდეს, მიბრძანეთ, საჩინოს რასთვინ მალევედეს?

ჭაბუკსა, მზეებრ გავსილსა, სიღრმედ ჩაშვებით მალევედეს, ჭირსა ჩააგდეს მართალი, უსისხლოდ სისხლსა მალევედეს“ (68). მეფე-პოეტი გეთავაზობს ბიბლიური **იოსების** ისტორიას, რომელსაც ჭრელი სამოსი მამამ უბოძა. სწორედ ეს ჭრელი სამოსი გახდა სათავე უბედურების. ძმებმა შურის გამო იოსები ჭაში ჩააგდეს.

ნ. სულავას გამოკვლევათა მიხედვით: „ჭრელი სამოსი ერთგვარად იოსების წუთისოფლის ყოფას მიუთითებს“ (სულავა, 2009: 76). ჭრელი ფერი რომ ამქვეყნიური სიჭრელის გამოხატველი იყო, არჩილს არ გამორჩენია მხედველობიდან და იოსების ისტორიის შემდეგ წუთისოფელზე გეთავაზობს პოეტურ გამოცანას:

„ჭრელია უნგარიშოდ, მრავალფრად აგვიჩნდებისა,
ჭაბუკობს, ხან დაბერდება, ხან ვარდებრ გაგვეშლებისა;
ჭირსა და ლხინსა ორსავე სამუდმოდ არ შერჩებისა,
ჭორად არ თქმულა, ვის მოყვრობს, მასცა მალ აეშლებისა“ (69).

წუთისოფლის ამაოების, სიჭრელის და სიმუხთლის თემა მთელს მის შემოქმედებას გასდევს ლაიტმოტივად.

ძველი და ახალი აღთქმის საღმრთო სახე-სიმბოლოებმა მრავალი პოეტისა თუ მწერლის შემოქმედებაში ჰპოვა ასახვა. ბიბლიური სიმბოლიკის ტრადიცია ქართულ ლიტერატურაში ღრმა და სიმბოლურია, რაც საფუძველს იდებს სახარებრიდან. ამდენად, თითოეული სიმბოლოს ახსნა ძველი და ახალი აღთქმის მიხედვითაა შესაძლებელი და მოითხოვს კვლევას ქრისტიანული ღვთისმეტყველების თვალსაზრისით.

არჩილი **გედეონის საწმისის** შესახებ ბიბლიურ ისტორიას გამოცანის სახით გადმოგვცემს:

„ჭელი ერთპირ წვიმა ცის ქვეშ კალოს მდებარს არ დაეცა,
ჭმელი იყო სრულ ქვეყანა, მასზედ ცვარი გარდმოეცა,
ჭელოვნებით ამაღ სცადა, თუმცა მტერი მას დაეცა,
ჭელს ვერ ჰყრიდებ ვერ ახსნიდებ მანდ ნუ მიზი, წა, ამეცა!“ (72)

ნამი, იგივე ცვარი ზეციური მადლმოსილების სიმბოლოა, იგი ხშირადაა ნახსენები ბიბლიაში, როგორც ზეციდან მოვლენილი მადლი, რომელიც მოასწავებდა რაღაც ახლის და საუკეთესოს დასაწყისს. ქრისტიანულ სიმბოლიკაში „ცის ნამი“ სულიწმიდის მიერაა ბოძებული, რათა გააღვივოს და ააღორძინოს გახევებული სულები“ (აბზიანიძე... 2007: 4). გედეონის საწმისში დაფარული ცვრისა და წვიმის არქეტიპი უძველესი წარმოდგენების გამოხატულებაა, რომელიც ბიბლიაში

ღვთის საიდუმლოს ხილვის ერთ-ერთ საშუალებად აქმუ-
ლი. გაეიხსენოთ მსაჯულთა წიგნი, კერძოდ გედეონის ისტო-
რია. ებრაელი ხალხის მეხუთე მსაჯულმა გედეონმა მიიღო
მინიშნება დასამტკიცებლად ღვთის კურთხევისა. ღმერთმა
გედეონს უთხრა, რომ კალოზე მატყლის საწმისს დადებდა,
თუკი მასზე ცვარი აღმოჩნდებოდა და მიწა კი მშრალი იქნე-
ბოდა, მაშინ გედეონი უფლის შეწევნით იხსნიდა ისრაელს
მტრისაგან. განთიადისას გედეონმა გაწურა საწმისი და ფია-
ლა წყლით აავსო, მაგრამ მიწა მშრალი იყო. გედეონმა არ
იკმარა ეს მინიშნება და ღმერთს კიდევ სთხოვა, მიწა ყველგან
ყოფილიყო ცვრიანი, ხოლო საწმისი მშრალი დარჩენილიყო.
ღმერთმა ეს თხოვნაც შეუსრულა და გედეონმაც შეძლო
მტრის დამარცხება (მსაჯულთა, 6, 36-40).

არჩილის მხატვრულ სამყაროში **ნათლის** ესთეტიკა საღვ-
თისმეტყველო ფუნქციითაა დატვირთული და უმნიშვნელო-
ვანეს როლს ასრულებს. მეფე-პოეტი უხვად ემყარება ქრის-
ტიანულ სიმბოლოებს, რომლებიც ქმნიან თავისი დროისათვის
განუმეორებელ პოეტურ სისტემას.

„ნათელს რა ელტვის უგვამო, ვთქვათ, ან ჩვენ რით
მოგვიახლოს?

ნანდვილვე არსად უგვამო, ვით ვთქვა, მონათაც გვიახლოს.
ნეტარ უმისოდ კაცთ საზრდო რით იქმნას, ვინ

განგვიახლოს?
ნდომა აქვს ნათლის ხლებისა, იჭვი მაქვს მან არ იახლოს“ (31).

როგორც ნესტან სულავა აღნიშნავს: „ნათელი მრავლის-
მომცველი სიმბოლოა. ბიბლიურ-ევანგელური სახისმეტყველე-
ბით ნათელი ღმერთია, უჟამო, უხილავი. იგი ყოველ რელი-
გიაში ღმერთის ერთ-ერთი გავრცელებული სახელია“ (სულა-
ვა, 2003: 63).

არჩილი სწორედ ზეციურ ნათელზე გვესაუბრება და ნათ-
ლის სიმბოლიკას ქრისტიანული სახისმეტყველებით წარმარ-
თავს.

„ჟამადა გვაქვს თორმეტი რამ, ოთხი კეცი, მე თქმა მაცა,
ჟინადა სჭირს სამას სამოცს ხუთი ახლავს, მაცა, მაცა,
ჟამი თითქოს ათორმეტი ყოველდღე არ აქვს, ვინცა მაცა?
ჟეშთა გექმნეს სათარგმანოდ, მე ხელთა მაქვს; ვინ ამაცა?“ (38).

მეფე-მგოსანი პოეტურად ქარგავს **წელიწადის დროს**. მის
შემოქმედებაში ხშირადაა ჟამზე საუბარი, რომელიც რუსუდან

დღონტის აღნიშვნისამებრ, ეკლესიასტედან (ეკლ. 3, 1-8) იღებს დასაბამს (დღონტი 2004: 127).

„ტირილი და ღაღადება ჰარმათ ისმა მოის როდეს, ტყება იყო მუნ დედათა, ოდეს ჩვილნი მოისროდეს. ტოლ-ტოლებსა მახვილით სრვენ, არ ისარსა მოისროდეს, ტვინთხელსა და გულფიცხელსა რად შეგვანდა ეს ეროდეს?“ (44).

ეს გამოცანა **ჰეროდეს** ისტორიას გადმოგვცემს. მათეს სახარება მოგვითხრობს: „მაშინ ვითარცა იხილა ჰეროდე, რამეთუ მოიკიცხა მოგუთა მათგან, განრისხნა ფრიად, წარაველინნა და მოსწყვედა ყოველი ყრმები, რომელნი იყვნეს ბეთლემს და ყოველთა საზღვართა მისთა ორით წლითგანი და უადრესი, მსგავსად მის ჟამისა, ვითარცა გამოიკითხა მოგუთა მათგან“ (მათე 2, 16).

სახარება ოთხთავიდან ცნობილია, რომ **პეტრემ** მამლის ყივილამდე სამჯერ უარყო თავისი მოძღვარი და მასწავლებელი – ქრისტე: „და მოეცსენა პეტრეს სიტყუად იგი იესუდისი, რომელი ჰრქუა მას, ვითარმედ: ვიდრე ქათმისა კმობადმდე სამგზის უვარ-მყო მე. და გამოვიდა გარე და ტიროდა მწარედ“ (მატე, 26, 75). არჩილი ბიბლიურ ამ ეპიზოდს შემდეგნაირად ქარგავს:

„ქალაქს გარეთ ვინ გავიდა ტაბლას მჯდომი ან სად იყო? ქვე მწურჩნავმან შესაპყრობად, ბრძანეთ, ხელი ვისმე მიყო?

ქათმის ხმობა ვის ატირებს, ვინ მოძღვარი უარყო?
ქება გვიღირს, ვინ შეუნდო, სხვათაგან არ უარი ყო“ (51).

ლექსში, აგრეთვე მოთხრობილია **ესავის** ბიბლიური ისტორია:

„შობას პირველსა ვინ ოსპზედ სცვლის, საქმესა იქმს ეს ავსა, შესცვლის კურთხევას კიცხევად, სხვა უკეთეს რას ესავსა? შემებრით მუცელსა გაიძღებს, მამის კურთხევით ესავსა. შეჰგავს არ-წყლტუსა, ვინ ახსნით, მონადირესა ეს ავსა“ (57).

დაბადების 27-ე თავი ვრცლად გადმოგვცემს ესავისა და იაკობის ისტორიას, რომლის თანახმად მამის კურთხევა ესავს ეკუთვნოდა, იაკობმა კი, სანამ ესავი ნადირობიდან დაბრუნდებოდა და მამას საყვარელ შეჭამანდს მოუშზადებდა, რათა კურთხევა მიეღო, დედის დახმარებით მოატყუა უსინათლო მამა და თავად მიიღო კურთხევა (დაბ., 27, 1-46).

„წიგნს ვკითხვით: იუსჯულოვა უფროს ყოველთ კაცთა მან ასე,
წინ დაისვენა კერპები, ტყუილი მეთქვას, მანასე,
წაიგდეთ წინა კუროსა, ჩასვით კარს მისა მანა სე,
წილი ხვდა სინანულისა, მით თავი იხსნა მანასე“ (66).

ბიბლიის თანახმად, იერუსალიმის მეფე **მანასე**, ძალზედ უკუღმართად იქცეოდა: „უშენა მუნ ბომონები ყოველთა ერთა ცისათა ორთა მათ შინა ეზოთა სახლისა უფლისათა“ (II ნეშტა, 33, 5). უფლის სიტყვა არ შეისმინა მანასემ და ამიტომ უფალმა მტერი მიუსია მის ქვეყანას. მათ შეიპყრეს მანასე და ბაბილონს წაიყვანეს. მანასე მოიდრიკა და ღმერთს შემწეობა სთხოვა, უფალმაც ისმინა და დააბრუნა თავის ქვეყანაში. მანასე თავის დანაშაულს მისვდა „და განაშორნა ღმერთნი უცხონი გამოქანდაკებულნი სახლისაგან უფლისა და ყოველი ბომონები, რომელ აღაშენა მთასა მას სახლისა უფლისასა და იერუსალჴმს და გარეშე ქალაქსა“ (II ნესტ., 33, 15).

„თვით სოდომით გომორამდინ თავსა ლტოლვით ვინ ახარებს?

თქვან სხვათ: ცეცხლით დამწვარს შემშებს სინანულით ვინ ახარებს?

თვით უზიდავს ზურგით წყალსა, არ მოიხმარს ვინა ხარებს.

თქმულსა ამას ის გამოსცნობს, სამოელსა ვინ ახარებს“ (18).

არჩილი ამ პოეტური გამოცანით უთუოდ ბიბლიურ **მართალ ლოტს** გულისხმობს, რომელმაც თავისი სულიერი სიმაღლე სოდომშიც შეინარჩუნა (II პეტრე, 2).

ამდენად, არჩილის ანბანთქების ტიპის ლექსი „ამიცანად სათარგმანებელნი“ წარმოადგენს ბიბლიურ ისტორიათა პოეტურ ვარიაციას. არჩილი გამოცანებით გადმოგვცემს ქრისტიანულ სიმბოლოებს. ლექსში მოცემულია სტროფების მიხედვით დალაგებული „ამიცანა“, რომელთა ახსნა ბიბლიური ტექსტების ღრმა ცოდნას და მის სახისმეტყველებითად გააზრებას მოითხოვს და ემყარება. ლექსის მიზანია ბიბლიური ამბების გადმოცემა, თუმცა სწორხაზოვნების პრინციპი დაცული არაა, მაგრამ ეს პოეტურ ქმნილებას ელფერს არ უკარგავს.

ლიტერატურა:

აბზიანიძე... 2007: აბზიანიძე ზ., ელაშვილი ქ. სიმბოლოთა ილუსტრირებული ენციკლოპედია. ტ. II. გამომცემლობა „ბაკმი“, თბ., 2007.

არჩილი 1999: არჩილი, თხზულებათა სრული კრებული, თბ., 1999.

არისტოტელი 1944: არისტოტელი, პოეტიკა, წინასიტყვაობა, თარგმანი და კომენტარები პროფესორ ს. დანელიასი, თბ., 1944.

ახალი აღთქემა 2003: ახალი აღთქემა, საქართველოს საპატრიარქოს გამომც., თბ., 2003.

გულაბერისძე 2008: გულაბერისძე ნ., თხზულებანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო ნესტან სულავამ, თბ., 2008.

იოანე პეტრიწი 1937: იოანე პეტრიწი, შრომები, I, გამოსაცემად მოამზადეს შ. ნუცუბიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა, თბ., 1937.

კრიტელი 1986: კრიტელი ანდრია, შობისათვის ღმრთისმშობელისა, ძველი მეტაფრასული კრებულები (სექტემბრის საკითხავები), ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები და საძიებლები დაურთო ნარგიზა გოგუაძემ, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბ., 1986.

მინჩხი 1987: იოანე მინჩხის პოეზია, გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ლ. ხაჩიძემ, გამომცემლობა: „მეცნიერება“, თბ., 1987.

ორბელიანი 1991: ორბელიანი სულხან-საბა, ლექსიკონი ქართული, ტ. I, ავტორგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბ., „მერანი“, 1991.

ორბელიანი 1993: ორბელიანი სულხან-საბა, ლექსიკონი ქართული, ტ. II, ავტორგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბ., „მერანი“, 1993.

სულავა 2003: სულავა ნ., „ვარდის სახისმეტყველება „ვეფხისტყაოსანში“, კრებ.: „რუსთაველოლოგია“, ედვება „ვეფხისტყაოსნის“ ვახტანგისული გამოცემის 290-ე წლისთავს. თბილისი, 2003.

სულავა 2009: სულავა ნ., „ვეფხისტყაოსანი“ – მეტაფორა, სიმბოლო, ალუზია, ენიგმა, თბ., 2009.

ღლონტი 2004: ღლონტი რ., ჰიმნოგრაფიული ელემენტი არჩილის შემოქმედებაში, ლიტერატურული ძიებანი №25, თბ., 2004.

შატბერდის... 1979: შატბერდის კრებული, X საუკუნისა, გამოსაცემად მოამზადეს ბ. გიგინეიშვილმა და ელ. გიუნაშვილმა, გამომცემლობა: „მეცნიერება“, თბ., 1979.

ძველი აღთქმა 1989: წიგნნი ძველისა აღთქმისანი, თბ., 1989.

Sophiko Gvaramadze

PUZZLES IN KING ARCHIL'S ARTISTIC – THINKING SYSTEM AND THEIR THEOLOGICAL UNDERSTANDING
(a poem „amicanad saTargmanebelni”)

Summary

In King Archil's poem- “Amicanad saTargmanebelni” one can see mythical, religious, ethical and artistic-esthetical layers. The author talks using puzzles. In the poem he shows us animal and birds symbols: a bee, a rhinoceros, a lion, a salamander, a Balaam donkey, a mule, a snake. The sacral wisdom is given in puzzles. It show also a gallery of Biblical characters: Adam and Eva, Elia The Prophet, Esav, Iosebi, Petre, and others. The poem is very allegorical.